

Úvodem

Úvodníky mnoha odborných periodik se zpravidla zabývají obsahem jednotlivých příspěvků, vybízejí čtenáře k jejich přečtení, analýze a k zamyšlení. Podněcují inspiraci čtenářů a ukazují směr, jakým se autoři rozhodli jít odborně, teoreticky či metodologicky.

Náš úvodník bude trochu jiný. V roce, kdy si připomínáme mnohá významná výročí slavných, méně slavných či neslavných událostí, jsme se rozhodli zamyslet se nad svobodou a obsahy, kterými je tento pojem naplňován.

Svoboda a objevování rozmanitých významů tohoto slova má značný, především filozofický potenciál. Objevování, přirozená chuť po poznání a touha překračovat hranice tohoto poznání, přechod za hranice dosavadního poznání a následný proces reflexe vlastní intelektuální či manuální práce svobodu nutně vyžaduje. Jde o svobodu volby pro směr bádání, svobodu ve vyjadřování názoru, svobodu člověka v nejzákladnějším pojetí.

Otázkou zůstává, zda v tomto pojetí jsou lidé schopni svobodu vnímat, zda se touto zodpovědností, která z tohoto vnímání vyplývá, necítí svázáni a zda dovedou s touto vyšší hodnotou zodpovědně nakládat.

Svoboda je fenomén, který přesahuje běžné rigidní vymezení kategorií etiky, filozofie či pedagogiky. Určuje vztahy mezi kategoriemi, jsoucnem, ale i mezi vědními obory či v běžném životě. Jsou to vztahy, které přesahují ontologii myšlení a vědění, kde se stírají hranice (paradoxně se současně vytvářejí kategorie „nové“) neznámého i poznatelného, slučitelného s neslučitelným, hranice interdisciplinárního či transdisciplinárního.

Svoboda umožňuje definovat cíle, problém, specifikaci metod bádání, ale také objevovat a zvolit cestu učení se. Je to hledání a nacházení perspektivy bytí člověka a světa. Je to vizualizace vstupních idejí myšlení. Nejde jen o snahu postihnout komplexní ideu v rovině významové, jde o vlastní proces myšlení, který člověka činí odlišným a může také rozdělovat.

Tyto základní mechanismy v pochopení svobody a vlastního vnímání svobody nás předurčují k neustálému přemýšlení, jednání a objevování svobody v jejích podobách, v subjektivním vnímání a objektivizaci. Je to koncept učení, progresu i regrese v utváření vlastní identity, identifikaci a vyjádření procesu stávání se člověkem.

V tomto „stávání se“ člověkem cítíme euforii, ale i existenční úzkost. Bojujeme o svobodu, ilustrujeme ji na příkladech, vytváříme teorie, vysvětlujeme. Tvoříme si tak vlastní narativ svobody reflektovaný realitou doby i historickými souvislostmi a veřejně jej prezentujeme v atmosféře nově nabyté svobody a možností, které nám poskytuje. Bráníme ji před totalitou mocenských prvků ve společnosti a vytváříme si často i komplex vnitřní svobody navzdory vnějšímu světu, nebo naopak svobodu demonstrujeme navenek, jakkoliv jsme uvnitř svého „já“ svázáni nesvobodou. Tato nesvoboda je pak vlastním konstruktem jedince, který nechce nebo nemůže opustit svůj životní stereotyp, jenž považuje za neměnný.

Stává se také, že pojem svoboda je subjektivně často chápán v mnoha významech jako samozřejmý nástroj pro vymezení se vůči společnosti či jednotlivci. Pokud se tak děje s cílem narušit konsensus komunity či integritu jiného jedince, pak byl pojem svobody pochopen chybně, nezodpovědně a s absencí potřebné autoregulace.

V možné katarzi si ale jedinec hranice svobody uvědomuje. Může mobilizovat svůj vnitřní potenciál a pokusit se hluboce zamyslet nad podstatou svobody a její úlohou ve společnosti, aniž by mu pro toto zamyšlení byla zvenčí stanovena přesně vymezená zadání. Tímto zamyšlením se pak z narativu o svobodě nestane povrchní záležitost, relativizovaná kategorie bytí a proklamovaná ctnost, ale jako součást života, myšlení a jednání konkrétního člověka se stane samozřejmou potřebou a nepostradatelným fenoménem „našeho“ světa.

Štefan Chudý, Alena Jůvová